

דף פח

'אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית'. עיקר דין ראית פני הבית מבואר בכמה משניות (מעשרות א,ה; ב,א ב ג,ג; ה,ה). אכן, לפי לשון אחת להלן בגמרא, חידושו של רבי ינאי הוא שאפילו בדבר שיש בו גורן, אין מתחייב אלא בראית פני הבית (וכמו שכתבו התוס' להלן בע"ב). אבל לפי התירוץ האחרון שלא אמר רבי ינאי אלא בדבר שאין בו גורן – עיקר חידושו של רבי ינאי הוא שאין החצר קובעת מן התורה. וכן שאר דברים הקובעים [כגון שבת, מקח וכו'] – אינם אלא מדרבנן, ורק הבית קובע מדאורייתא (חזון איש חו"מ לקוטים כ, לדף פח אות ז).

שנאמר בערתי הקדש מן הבית. יש לפרש הדרש: ממה שאמר הכתוב שהביעור נעשה 'מן הבית' משמע שאין הפירות נקבעים למעשרות עד שיראו פני הבית (עפ"י לבוש יז"ד שלא,פג). או: הלשון 'הקדש מן הבית' באה לידרש שהמעשר הוקדש מכה הבית ועל ידו, כאילו אמר הקודש שנעשה מן הבית (עפ"י ראב"ן).

'הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן, ולמאן דאמר לבית – לבית'. הגוף סמוך לפתח הבית או לחצר, וכאשר מלקטו מבפנים ומכניסו יש ראיית פני הבית או החצר – שאילו כשנוטה מלמעלה לראש הכותל, אין כאן כניסה אלא דרך גגות ואינה קובעת (ריטב"א).

יש לדקדק שלא כתב שהגוף נכנס פנימה אלא כשמלקטו מבפנים מכניסו. ושמה נקט שבאופן שהגוף נכנס במחובר הרי זה כמכניס במוץ שלה, וכמו שהקשה הראב"ד המובא ברשב"א. ומ"מ אין להוכיח מדיוק זה שנקט שאם גדלה כולה בפנים פטורה, די"ל שרצה לפרש אף לפי הדעה הפוטרת שהוכיח שם בסמוך. גם יש מקום לחלק בין עיקרו בחוץ לעיקרו בפנים, אם כי אינו מסתבר כל כך.

והראב"ד פירש אפילו נוטה ונכנס מעל גבי הכותל חייב, שהלקיטה לעולם כהכנסה לחצר, גם אם העץ כולו בתוך החצר.

'מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה, שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת'... יש מי שכתב לבאר משמעות הלשון, הלא דרשה זו שדרשו למעט לקוח – אמת היא, ואם הכוונה לומר שלא חשו לדברי חכמים, היה לו לומר כן בקיצור? אלא שהקלו באיסור דרבנן מחמת שמצאו לדבר התר מן התורה, ועל כן חשבו שאין כח ביד חכמים להחמיר כיון שההתר מבואר בתורה. ובאמת לא כן הוא, כי (אף למה שכתב הט"ז שאין כח ביד חכמים להחמיר בדבר המפורש בתורה להתר – דוקא בדבר המפורש ממש אין חכמים אוסרים, ולא בדבר הבא מדיוק (שו"ת דברי יוסף – מובא בשו"ת דובב מישרים ח"ג יד. וע' במש"כ לעיל ע).

(ע"ב) מאי לאו הכנסתן אפילו בשדה' ופירוש 'הכנסתן' – היכנסותם, אסיפתם למקום אחד. 'לא, הכנסתן לבית' והכנסה ממש אמר (ריטב"א).

'מכי אתחולי פיקוסייהו' – שאפילו לא פיקס אלא אחת, כולם נקבעו למעשר, אף אותם שלא פיקס (עפ"י רמב"ם מעשר ג,ד. וע' תורת חיים 'אחת או שתי').

ודוקא אם התחיל לפקס על מנת לגמור את כולם, או הוקבע למעשר משהתחיל, אבל לא כשמפקס מלכתחילה מקצתם, לא הוקבע אלא מה שפיקס. או דוקא כשהכניס הביתה די בתחילת הפיקוס, אבל לא בשדה. ע' כס"מ מעשר ג,ח שני תירוצים.

ז'יהא אדם מצווה על חסימתו מקל וחומר...'. פירוש, בנוסף למצות 'עשה' המוטלת על הבעלים לתת לפועל, עוד יהא מוזהר ב'לאו' כדין חסימת השור.

ויש להקשות, הלא 'אין מזהירין מן הדין' (יבמות כב: מכות יז:)? ויש ליישב על פי דברי הרב המגיד (מאכלות אסורות ב,א) שכל דבר שכבר ידענו איסורו משום 'לאו הבא מכלל עשה', ניתן ללמוד בו 'לאו', ואין אומרים באופן זה 'אין מזהירין מן הדין' (משנה למלך שם).

בספר שער המלך (שם) פירש באופן אחר: שאלת הגמרא אכן לא היתה ללמוד 'לאו' ממש, למלקות, אלא רק להוסיף עליו איסור לאו, מלבד איסור 'עשה' שיש בו [ולענין איסור גרידא – מזהירין מן הדין. ע' מכות יז: ורש"י].

(בשעה"מ שם נקט שלא אמר הרב המגיד אלא כשיש 'לאו הבא מכלל עשה', שאז ניתן להזהיר מן הדין, אך לא ב'עשה' לבד. והוכיח כן מסוגיא דיומא. ולכך הוצרך לתרץ שהנידון כאן אינו אמור למלקות אלא לענין האיסור. וכך גם צריך ליישב לשיטה החולקת מכל וכל על דברי הרב המגיד – ע' במל"מ שם מהתוס' בפסחים מא. ועוד.

ואמנם צריך ביאור מה חילוק יש בין איסור הבא מחמת 'עשה' לאיסור לאו ומה נפקותא יש ביניהם, אם אין מלקות אלא איסור בעלמא.

ונראה שיש בזה נפקותא גדולה, לפי מה שכתב הריטב"א (להלן צד, וע"ש במש"כ) שבדינים שהזוהרה תורה עליהם, כגון 'אל תנו' 'לא יגוש' שארה... לא יגרע' – המתנה עליהם לבטלם נחשב מתנה על מה שכתוב בתורה, אבל במקומות שאין שם אזהרה אלא שקבעה תורה את הדין, כגון דיני שומרין, כוונת התורה ששומרים המקבלים שמירה סתם – כך יהא דינם, אבל אם פרשו לגרוע מחיובם – הרשות בידם ולא הקפידה תורה כלל על כך. והכא נמי יש לומר כאן, שכיון שאין בזה איסור לאו, כחסימה, אין זו אלא זכות שנתנה תורה לסתם פועלים, אך אפשר לבטלה בכל קביעה מוסכמת ביניהם. ובכך מיושבת קושיית המנחת חינוך (תקעו, ט) על המשנה. וכן מורה לשון המאירי כאן שיש רשות לבעה"ב להתנות שלא יאכל, וכ"מ בפרישה ובסמ"ע ר"ס שלו. וע"ע בשו"ת חות יאיר קצג. וצ"ע.

סיכומי שיטות

(ע"ב) 'תבואת זרעך – ולא לוקח'. מבואר בגמרא שהלוקח אינו חייב לעשר מן תורה אלא מדרבנן. הראשונים הקשו סתירת הסוגיות בענין זה ותרצו באופנים שונים. והנה מסקנת השיטות השונות: שיטת רבנו תם והרמב"ם (מעשר ב,ב) והר"ן שהלוקח אינו פטור מן התורה אלא כשקנה לאחר מירוח, אבל אם קנה קודם מירוח הרי הוא מתחייב במירוחו, ובכלל 'תבואת זרעך' הוא. ויש אומרים לפי שיטה זו שאף כשקנה לאחר מירוח, אם היה זה מירוח המחייב, כגון שהמוכר מירח על דעת לאכלו ורק אחר כך נמלך למכור – כבר נתחייבו הפירות ולא פקעו אצל הלוקח (ערמב"ן וש"ר כאן בדעת הרמב"ם ור"ת. וע' גם בחדושי הגר"ח הלוי הל' מעשר).

(ע"ע במשך חכמה ריש רות – באור המקראות על פי שיטה זו. וכדעה זו נקטינן להלכה – ע' שו"ת משנת ר' אהרן ח"א מ,ד. ואפשר דוקא כשמרה המוכר ע"מ למכור, וכדברי הרמב"ם. וע' 'קיצור הלכות תו"מ' לר"י בויאר שליט"א פרק ג.)
שיטת הריב"ם הפוכה מזו: אין הלוקח נפטר אלא כשלקח קודם המירוח, אבל לאחר המירוח – כבר נתחייבו הפירות ושוב אינו נפטר. (וע' במה שהעיר על שיטה זו בחדושי הגרז"ר בענגיס ח"א ו,ג.)

שיטת הראב"ד (מעשר ב,ב ובכס"מ), שפטור הלוקח נאמר בכל אופן, בין לקח קודם מירוח בין לאחר מירוח. (ע"ע תוס' קדושין מא: ד"ה העכו"ם (וכן בבכורות יא: ד"ה מעשרין) שתרצו קושייתם על פי שיטת רבנו תם. ולכאורה היו יכולים לתרץ גם אליבא דהריב"ם, באופן שהיו אצל ישראל וכבר חל חיוב, ואח"כ הגוי קנה, שאז אין פטור ד'לקוח'. ואף לר"ת יכלו

להעמיד באופן כזה שנתחייבו אצל המוכר כנ"ל. ומוכח שבאופן כזה שכבר חל חיוב – אין הגוי יכול להפריש, וכמו שכתב בתוס' רי"ד שם שאף לת"ק שתרומתו תרומה – חוקא בתרומה דנפשיה, ולא בפירות שהיו של ישראל ונתחייבו בתרומה. – מפי הגר"מ וינקלר שליט"א. קיץ תשל"ט.

קנה המוכר בחזרה מן הלוקח – מבואר בראשונים שחייב לעשר מהתורה. ומשמע שדין זה נכון הן לרבנו תם (עתוס' כאן) הן לריב"ם (ער"ש פאה א, ורעק"א).

עוד מבואר ברשב"א שאין שייך פטור 'לקוח' באורח שנתארח אצל הבעלים שהפירות גדלו אצלם, שאסור לו לאכול מדאורייתא. (וכבר נפתח הדבר בראשונים ואחרונים, האם האורח קונה את אשר מוגש לפניו. וע"ע בקהלות יעקב מה. ומ"מ יש לומר שאף אם האורח קונה, אין זה מקח הממועט מ'תבואת זרעך' כי כל עוד לא אכל, בעה"ב יכול ליטלו [וזה בניגוד לפועל שיש לו זכות ממון הלכך היה נחשב 'לוקח' לולא גזה"כ. ועל כן אם קצץ הפועל עם הבעלים ליתן האכילה לבנו – חייב לעשר כדלהלן צב:] וקרינן ביה 'תבואת זרעך' בכל שעה).

ובספר זכר יצחק (לא) באר הדבר, שאין גדר הדין שהטבל הותר ללוקח, שהרי הפסוק 'תבואת זרעך' לא נאמר לגבי טבל אלא לענין מעשר עני. אלא הגדר הוא שבלקוח אין מצוה לעשר, וכיון שפטור מלעשר הרי ממילא אין כאן 'טבל'. ולכן כל שלא הקנה בתורת קנין לאחר הריהו מחויב לעשר שהרי עדיין הוא הבעלים, ולכך חל שם 'טבל' על הפירות וממילא אסורים לכל אדם. ורק כאשר כבר פקעה בעלותו, ששוב אין כאן אדם המצווה, אין כאן 'טבל'.

עוד בדין 'לקוח' – ע"ע בקהלות יעקב ח"ד יא.

יש מן האחרונים שכתבו (ע' מנחת חינוך שצה; אור שמה תרומות ב, יב – אלא ששם העיר שאין חידוש זה מתיישב עם שיטת רבנו תם) שאף על פי שהלוקח פטור מן התורה, אם הפריש – תרומתו תרומה מדאורייתא, שלא התמעט אלא לענין חיוב ההפרשה ולא עצם חלותה.

ובשו"ת אחיעזר (ח"ב יד, ד), אף כי כתב לדחות את הוכחות המנ"ח, כתב שיש מקום לחדש כן מסברא, לפי שאין ה'לקוח' מהוה פטור בעצם התבואה, רק שהלוקח פטור מן ההפרשה (והרי אם חזר המוכר וזכה בהם כנ"ל. והדברים תואמים עם דברי הזכר"י דלעיל. וכיו"ב כתב הגר"ח הל' מעשר שאין זו הפקעה בחפצא. ע"ש). וכן הוכיח כדבריו ממקום אחר שכשהלוקח הפריש, הגם שהיה פטור, אם עתה יחזרו הפירות לבעלים – אינם מפרישים שוב, ומבואר כדברי המנ"ח שאם הפריש הפרשתו הפרשה גמורה. (וכיו"ב כתב בהר צבי שלפי סתימת הפוסקים משמע שאכן הפרשת הלוקח תפטור את המוכר מלהפריש שוב, אם יחזור ויקחנו).

ויש שפקפקו על חידוש זה (ע' שיעורי ר' שמואל קדושין מא: עמ' רנח שהעיר מכך שאסור להפריש מלקוח על פירות שגדלו אצלו, דהוי מן החיוב על הפטור, ואם גם בלקוח תרומתו תרומה מן התורה, מדוע א"א לתרום מזה על זה. וי"ל. וכן הביא בהר צבי בשם ספר אשל אברהם שדחה חידוש זה מהלכה. וע"ע באילת השחר להלן צ.).

דף פט

'תניא אידך: 'דיש' – מה דיש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו... תניא אידך: 'דיש' – מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו...'. אם תאמר, כיצד לומדים מדיש שהוא בתלוש, על דבר המחובר לקרקע?